

Ministr Bartoš představil reformu antimonopolního úřadu. Posílí protikorupční pojistky a zrychlí přezkum veřejných zakázek

12.3.2024 - | Transparency International ČR

Reformu ÚOHS v oblasti dohledu nad veřejnými zakázkami slíbila vládní pětikoalice ve svém programovém prohlášení a tento cíl stvrdila i dohoda koaličních stran z konce roku 2023. Ministerstvo pro místní rozvoj pod vedením Ivana Bartoše (Piráti) nyní konečně zveřejnilo záměr, jak chce k reformě přistoupit.

„Zveřejnění plánu reformovat ÚOHS představuje zásadní pozitivní zlom v boji proti korupci a zrychlení veřejných investic. Pokud se podaří vládě záměr reformy dotáhnout do konce, Česká republika se zařadí do hlavního proudu států EU, ve kterých o přezkumu veřejných zakázek, v českém případě v hodnotě až 426 miliard ročně, rozhodují kolektivní orgány, nikoliv jediný člověk - předseda Úřadu,“ vysvětluje Věnek Bonuš, právník Rekonstrukce státu.

Ministerstvo pro místní rozvoj potřebu reformy opírá zejména o mezinárodní srovnání a data o délkách rozhodování ÚOHS. Zatímco Česká republika a Slovensko přezkoumává veřejné zakázky až v 5 instancích, 24 z 27 států EU o jedné zakázce rozhoduje maximálně ve 3 instancích. Český model přezkumu je tak zásadně komplikovanější než evropský standard, přičemž tato systémová komparativní nevýhoda se projevuje i v délkách rozhodování, po které jsou zakázky státu i obcí zablokovány.

Analýza délky rozhodování ÚOHS v návrhových řízeních v roce 2022 ukázala, že do 2 měsíců od podání návrhu dodavatele rozhodl ÚOHS pouze 2 % případů, které posuzoval meritorně. Pro srovnání německý federální úřad do 2 měsíců vyřídil většinu případů. Typicky lze v ČR očekávat definitivní rozhodnutí ve věci za 3 až 7 měsíců, přičemž 10 % případů trvá déle než 9 měsíců a 5 % déle než rok. Na vině není pomalá práce úředníků ÚOHS, ale právě nevyhovující systém, který ve své komplikovanosti nemůže dodat stejné výsledky jako agilnější modely přezkumu v zahraničí.

„Návrh reformy identifikuje klíčové problémy veřejného zadávání v Česku a slibuje zcela zásadní posun správným směrem. Prosazení reformy bude jistě nelehkým úkolem, ale mělo by přispět k tomu, aby se přestávala opakovat korupční schémata postavená na zneužívání toho, že je dohled nad zakázkami neúčinný, pomalý nebo vznikají pochybnosti o jeho nezávislosti,“ komentuje vedoucí právník TI Jan Dupák.

Ministerstvo jde v reformě ještě dál

První dva pilíře vychází z doporučení protikorupčních organizací Oživení, Transparency International a Rekonstrukce státu, které představily již v roce 2020. Principy kolektivního rozhodování a jednoinstančnosti se objevily i v poslaneckém návrhu zákona z konce roku 2020, který společně podepsali vrcholní představitelé dnešní vládní koalice, např. Marian Jurečka (KDU-ČSL), Marek Výborný (KDU-ČSL), Markéta Pekarová Adamová (TOP 09), Vlastimil Válek (TOP 09), Vít Rakušan (STAN) a Ivan Bartoš (Piráti).

.@UOHS_CZ teď a navrhovaná reforma z pera Transparency International,

@RekonstrukceCZ a @oziveni.

Vše podstatné dále najdete na našem webu... □

□ <https://t.co/xNci91h56F>

□ <https://t.co/uHoUQG58FC> [pic.twitter.com/Tv5izdr9GX](https://t.co/pic.twitter.com/Tv5izdr9GX)

— Transparency International □□ (@Transparency_CZ) March 6, 2020

Ministerstvo navrhuje model, ve kterém individuální případy rozhodují senáty složené ze 3 expertů: dva stálí členové kolektivního orgánu a 1 přizvaný specialista pro konkrétní případ. V řízeních zahájených na návrh by tento orgán rozhodoval v jediném stupni. Nebylo by tak možné odvolání (přesněji rozklad) k předsedovi ÚOHS, který dnes rozhoduje kolem 150 případů ročně.

„Může se to zdát jako protimluv, aby bylo rozhodování rychlé a zároveň férové a kvalitní. Ale jsme přesvědčeni, že to jde a že v ostatních státech to umí. Naopak stávající systém přezkumu zakázek je postaven na modelu, který je pro tento obor naprosto nevhodný. Jako stát nemáme takový luxus, abychom si mohli dovolit zastavit důležité investice na nepředvídatelně dlouhou dobu,“ říká Šárka Zvěřina Trunkátová, předsedkyně Oživení.

Ministerstvo dále navrhuje zavedení prvků tzv. sporného správního řízení, které se v přezkumu veřejných zakázek uplatňují i v ostatních státech EU, například v již zmíněném Německu. ÚOHS by v návrhových řízeních, která probíhají za současné blokáce veřejné zakázky, zpravidla rozhodoval na základě podkladů od stran sporu – tedy dodavatele a zadavatele. Do vlastního vyšetřování toho, co strany sporu nerozporují nebo nepodloží důkazy, by se pouštěl spíše ve výjimečných případech. Ministerstvo si od návrhu slibuje zjednodušení a tedy i zrychlení přezkumu.

Zásadní zrychlení správního přezkumu pak otevírá prostor pro změny v soudním přezkumu. Při zavedení krátkých lhůt pro podání žaloby i rozhodnutí krajského soudu by nově mohly soudy zasáhnout i v živých zakázkách, nejen vydávat akademická rozhodnutí pro ovlivnění budoucí rozhodovací praxe. Pro plánování veřejné investice je totiž klíčovým údajem to, do kdy lze očekávat zcela finální rozhodnutí o veřejné zakázce. Kvůli současným obavám z vleklých sporů jsou zadavatelé tlačeni do postupů, které mohou soutěž záměrně omezovat.

Část reformy ÚOHS představuje riziko

Zatímco výše popsané pilíře reformy hodnotí protikorupční organizace pozitivně, pátý pilíř představuje z hlediska protikorupčního boje riziko. Antimonopolnímu úřadu by mělo být znemožněno vyšetřování běžících zakázek z moci úřední. Problematická zakázka by tak nemohla být zablokována zásahem úřadu. A kde by nebyl žalobce v podobě dodavatele, tam nebude alespoň do doby podpisu smlouvy ani soudce. ÚOHS by tak mohl zahájit své řízení až ex post a zadavateli, který poruší zákon, by hrozila pouze pokuta.

„Jsme přesvědčeni, že by měla být zachována možnost, aby dohledový úřad zasáhl před podpisem smlouvy v podezřelé zakázce. Nelze se totiž spoléhat pouze na to, že se proti případnému nesprávnému postupu ozve některý z dodavatelů a podá návrh. Může jít o velké investice, kdy je podání návrhu kvůli vysoké kauci nákladné, konkurenti mohou činit nekalé dohody nebo si může nezákonný postup domluvit zadavatel s dodavatelem. V mnoha případech tak může být důležité, aby mohl úřad zasáhnout. Preventivní úloha ÚOHS by se měla spíše posilovat, ne naopak,“ uzavírá Jan Dupák.

Další vývoj týkající se reformy ÚOHS budeme nadále sledovat a průběžně o něm informovat jak širokou veřejnost, tak i zástupce médií.

<https://www.transparency.cz/ministr-bartos-predstavil-reformu-antimonopolniho-uradu-posili-protikorporcni-pojistky-a-zrychli-prezkum-verejnych-zakazek>